

Prevenција digitalnog nasilja...

ZA RODITELJE

Dr Dobrinka Kuzmanović

**POKAŽI
RISPEKT,
REAGUJ NA
HEJT!**

Impresum

Digitalne tehnologije oblikuju sve aspekte funkcioniranja suvremenih obitelji, suočavajući ih sa novim zahtjevima, kompetencijama i izazovima. Korištenje digitalnih uređaja i interneta, pored brojnih mogućnosti, nosi sa sobom i određene rizike. Kada je riječ o mladima, jedan od najozbiljnijih i najčešće razmatranih rizika u digitalnom okruženju jeste [digitalno nasilje](#). Roditelji, odnosno zakonski staratelji djece, uz ostale učesnike vaspitno-obrazovnog procesa, imaju ključnu ulogu u prevenciji svih oblika vršnjačkog nasilja, uključujući i digitalno.

Ovaj vodič kreiran je s ciljem da osnaži roditelje, odnosno zakonske staratelje djece za aktivno uključivanje u prevenciju digitalnog nasilja i pružanje podrške djeci – adolescentima da postanu i/ili ostanu sigurni u digitalnom okruženju.

U njemu ćete pronaći odgovore na sljedeća pitanja:

- **Šta je digitalno nasilje i po čemu je specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?**
- **Gdje se digitalno nasilje obično dešava?**
- **Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?**
- **Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među mladima?**
- **Na temelju čega roditelji mogu zaključiti da dijete trpi digitalno nasilje?**
- **Zašto se mladi nasilno ponašaju na internetu?**
- **Koje su posljedice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?**
- **Zašto se mladi rjeđe obraćaju za pomoć roditeljima nego vršnjacima?**
- **Imaju li mladi šta naučiti od roditelja u vezi sa digitalnim nasiljem?**
- **Kako se gradi odnos uzajamnog povjerenja i razumijevanja sa djetetom?**
- **Da li je zadatak roditelja ili škole osposobiti mlade vještinama sigurnog korištenja interneta?**
- **Mogu li zabrane i ograničavanje korištenja digitalnih uređaja preduprijeti digitalno nasilje?**
- **Kako roditelji trebaju reagirati kada dijete doživljava digitalno nasilje?**
- **Kome se u školi roditelji mogu obratiti u vezi sa digitalnim nasiljem?**

- **Kakvu ulogu ima škola u prevenciji digitalnog nasilja?**
- **Kako škola treba reagirati na digitalno nasilje?**

Prije nego što nastavite sa čitanjem, razmislite kako biste vi odgovorili na navedena pitanja. To je način da preispitate svoja znanja i uvjerenja o digitalnom vršnjačkom nasilju i osvijestite vlastite roditeljske prakse.

Šta je digitalno nasilje i po čemu je specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?

Digitalno nasilje (engl. Cyberbullying), široko definirano, jeste korištenje digitalne tehnologije i interneta s ciljem da se druga osoba povrijedi, uznemiri, uplaši, ponizi, osramoti i da joj se nanese šteta. Osim termina digitalno nasilje, koriste se i drugi termini, na primjer: **vršnjačko nasilje na internetu, onlajn nasilje, sajber maltretiranje** itd. Uznemiravanje, ogovaranje i širenje glasina, javno razotkrivanje, lažno predstavljanje, isključivanje, sexting (slanje seksualnog sadržaja), sextortion (iznuđivanje seksualnih usluga) i grooming (navođenje na seksualni odnos ili iskorištavanje djece u svrhu pornografije) su najčešći oblici digitalnog nasilja.

Iako je riječ o relativno novom obliku nasilja, koji je postao popularan tokom posljednjih decenija, intenzivnijim korištenjem digitalne tehnologije i interneta, digitalno nasilje povezano je sa **tradicionalnim vršnjačkim nasiljem**. Zajedničko za ova dva oblika nasilja jeste postojanje namjere da se druga osoba povrijedi. S obzirom na medij u kojem se dešava, digitalno nasilje posjeduje i neke svoje **specifičnosti**, od kojih su najvažnije: ● anonimnost nasilne osobe (mogućnost prikrivanja identiteta, zbog čega se ovaj oblik nasilja naziva kukavičkim), ● stalna dostupnost žrtve (nasilje se može vršiti u bilo koje vrijeme i sa bilo kog mjesta, ako postoji pristup internetu), ● ogromna, praktički beskonačna publika, ● širenje informacija velikom brzinom, ● nemogućnost trajnog uklanjanja informacija (tzv. digitalnih tragova) jednom postavljenih na internet (uprkos pravu građana na digitalni zaborav) i ● mogućnost ponovljenog uznemiravanja.

Svako nasilje, bez obzira na to da li se dešava u direktnoj komunikaciji ili posredstvom digitalnih alata, predstavlja **ozbiljan problem u međuljudskim odnosima** i iziskuje kontinuirano provođenje preventivnih mjera unutar obitelji.

Gdje se digitalno nasilje obično dešava?

S obzirom na to da su komunikacija i zabava najčešće aktivnosti mladih na internetu, na šta nam ukazuju brojna (domaća i strana) istraživanja, najčešća mjesta na kojima se događa digitalno nasilje jesu:

- web stranice za društveno umrežavanje, popularno nazvane društvene mreže (na primjer Facebook, Instagram, Snapchat, TikTok);
- aplikacije za razmjenu poruka, tzv. četovanje i kreiranje online grupa za komunikaciju (na primjer Viber, WhatsApp);
- forumi, blogovi, videokanali (na primjer YouTube);
- platforme za igranje video igara itd.

Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?

Kada je reč o mladima, najčešće su zastupljeni sljedeći **oblici digitalnog nasilja**:

- **slanje uvredljivih, okrutnih ili ružnih poruka;**
- **javno dijeljenje ili slanje fotografija ili videosnimaka neke osobe (po pravilu, bez njezinog odobrenja i znanja) s ciljem ismijavanja ili ponižavanja te osobe;**
- **prijetnje i provokacije upućene drugoj osobi, huškanje i poticanje drugih da je povrijede i da joj nanesu štetu;**
- **širenje glasina ili laži o drugome;**
- **ignorisanje, izostavljanje i isključivanje iz grupe ili aktivnosti na internetu;**
- **„trolovanje”, odnosno iznošenje netačnih, neprovjerenih informacija, ostavljanje negativnih komentara u online grupama kako bi se izazvala svađa ili negativna emocionalna reakcija, javno diskreditiranje osoba sa određenim mišljenjem ili stavom;**
- **kreiranje lažnih naloga na tuđe ime i njihova zloupotreba (na primjer slanje neprimjerenih poruka prijateljima osobe čiji je nalog zloupotrijebljen ili uspostavljanje kontakta sa osobom koja je prethodno blokirala pristup svom nalogu);**
- **govor mržnje, odnosno ruganje ili zadirkivanje nekoga zbog ličnih atributa (na primjer religija, spol, rasa, seksualna orijentacija) ili izgleda.**

Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među mladima?

Ako se osvrnemo na nalaze dosadašnjih istraživanja, zaključit ćemo da nije jednostavno dati odgovor na ovo pitanje, jer zastupljenost digitalnog nasilja varira u zavisnosti od više faktora: od toga šta se tačno pita, tj. šta se podrazumijeva pod digitalnim nasiljem, kako se pita, ko pita, na koje razdoblje se odnosi pitanje, kog su uzrasta ispitanici itd.

Prema rezultatima međunarodnog istraživanja Djeca Evrope na internetu, prije pandemije korona virusa, digitalnom nasilju bio je izložen približno svaki treći učenik viših razreda osnovne škole i svaki četvrti srednjoškolac. Većina ih je rekla da nisu bili previše uznemireni ovim iskustvom, nažalost, ima i onih (približno petina) koje je digitalno nasilje veoma uznemirilo. Nedostaju nam nova istraživanja na reprezentativnom uzorku učenika koja bi nam dala jasnu sliku o zastupljenosti digitalnog nasilja tokom i nakon pandemije korona virusa. Neka strana istraživanja pokazuju da se, prema izvještajima učenika, digitalno nasilje uvećalo tokom pandemije korona virusa.

Na temelju čega roditelji mogu zaključiti da dijete trpi digitalno nasilje?

Iako **ne možemo govoriti o sigurnim pokazateljima izloženosti digitalnom nasilju**, roditelji bi trebali obratiti pažnju ako kod djeteta primijete:

- **Promjene raspoloženja;**
- **Promjene u načinu emocionalnog reagiranja, veoma izražene negativne emocije (na primjer ljutnja, bijes, krivica, stid, bezvrijednost, anksioznost);**
- **Problemi sa snom (kasniji odlazak na spavanje, nesanica, prekomjerno spavanje) i ishranom (na primjer mršavljenje ili debljanje);**
- **Nisko samopoštovanje;**
- **Samoozljeđivanje, korištenje štetnih supstanci, suicidalne namjere;**
- **Povlačenje iz online aktivnosti, dodatni oprez i mjere zaštite;**
- **Nagle promjene u ponašanju (na primjer izbjegavanje škole, druženja sa vršnjacima);**
- **Nasilno ponašanje prema drugima;**
- **Pad školskog uspjeha, problemi sa koncentracijom i rasijanost.**

Imajte na umu da bilo koji od navedenih pokazatelja nije dovoljan da sa sigurnošću možemo govoriti o trpljenju digitalnog nasilja, kao i da navedeni pokazatelji mogu ukazivati na razne druge probleme.

Zašto se mladi nasilno ponašaju na internetu?

Digitalno nasilje je složen fenomen uslovljen različitim faktorima. U stručnoj literaturi, faktori rizika za digitalno nasilje (koji su istodobno i protektivni ili zaštitni faktori) obično se klasificiraju na više nivoa: individualni nivo (na primjer agresivnost, impulzivnost, niska tolerancija na frustraciju, loše socijalne vještine), vršnjaci (na primjer odsustvo podrške od vršnjaka, loši odnosi), obitelj (na primjer nedostatak podrške, nasilje i drugi problemi), škola (na primjer nepovoljna klima u školi, prisustvo tradicionalnog nasilja) i širi društveni kontekst (nasilje u medijima, kultura nenasilja u društvu).

Iako se dešava u digitalnom okruženju, digitalno nasilje je stvarno nasilje, koje može imati ozbiljne posljedice po osobu koja ga trpi, vrši i njemu svjedoči.

Budući da se digitalno nasilje događa iza ekrana i često na društvenim mrežama, osoba koja čini nasilje je često potpuno anonimna, što velikom broju osoba služi kao poticaj da se nasilno ponašaju. Imaju lažan osjećaj sigurnosti i moći da neće morati odgovarati za takva ponašanja na način na koji bi inače odgovarali da se nasilje koje vrše dešava uživo. Također, nasilju može svjedočiti znatno šira publika nego kada se ono odvija uživo. Može se događati bilo gdje i bilo kada i žrtva mu može biti izložena od 0 do 24 sata, pa je vrlo mala mogućnost za izbjegavanje nasilnog ponašanja. Osim toga, kod digitalnog nasilja postoji snaga pisane riječi, pa se osoba može stalno podsjećati i stalno čitati, gledati uvredljive sadržaje koji su napravljeni ili upućeni njoj.

Koje su posljedice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?

Kako pokazuju nalazi brojnih istraživanja, ali i klinička praksa, dugotrajna izloženost digitalnom nasilju negativno utječe na sve aspekte razvoja, a posebno na socioemocionalni razvoj mladih, ostavljajući posljedice različitog intenziteta. U nekim slučajevima mladi se osjećaju uznemireno, posramljeno, povrijeđeno, prevareno, ali nakon određenog vremena, uspijevaju prevazići problem. Nekada su te posljedice ozbiljnije, naprimjer mogu odbijati odlazak u školu, ispoljavati znakove depresivnosti, anksioznosti, delinkventnog ponašanja, pribjeći korištenju psihoaktivnih supstanci itd. U takvim slučajevima zaista imamo razloga za brigu. U literaturi ima primjera koji ukazuju na povezanost uznemiravanja na internetu sa suicidalnim mislima i idejama, pokušajem ili izvršenjem suicida, pa je tako nedavno skovan novi termin cyberbullicide (Schonfeld et al. 2023). Unatoč tome, ne možemo reći da je izloženost digitalnom nasilju uzrok tome, ali ona može pridonijeti, „doliti ulje na vatru”, i učiniti još ranjivijom mladu osobu koja se već nosi sa problemima.

Iskustvo digitalnog nasilja može imati dugoročne negativne posljedice po mentalno (i fizičko) zdravlje mladih, **kako onih koji su mu izloženi, tako i onih koji se nasilno ponašaju**. Čak i **svjedočenje** digitalnom nasilju može biti povezano sa depresivnim simptomima i socijalnom anksioznošću kod mladih!

Zašto se mladi ređe obraćaju za pomoć roditeljima nego vršnjacima?

Tačno je da se mladi u situacijama kada iskuse negativne stvari na internetu znatno češće obraćaju za pomoć svojim vršnjacima, nego odraslima (roditeljima i nastavnicima u školi). Tačno je i to da u ovom razdoblju života vršnjačka grupa predstavlja najvažniji faktor socijalizacije mladih. Važno je znati i ovo: što su roditelji manje prisutni i uključeni, adolescenti su podložniji vršnjačkom pritisku.

Jedan od razloga neobraćanja mladih roditeljima jeste stav da im nisu dorasli u pogledu digitalnih kompetencija i da im ne mogu pomoći u takvim situacijama. Drugi je što se pribojavaju ograničavanja upotrebe interneta, odnosno restriktivnih mjera ili drugih negativnih reakcija roditelja (ljutnja, bijes, razočaranje). Treći razlog bi moglo biti to što nemaju dovoljno blizak odnos sa roditeljima i što nisu naučili da s njima dijele važne stvari i od njih dobivaju podršku bez osude, omalovažavanja i okrivljavanja.

Imaju li mladi šta naučiti od roditelja u vezi sa digitalnim nasiljem?

Tokom posljednjih godina, često se moglo čuti da su današnji mladi „digitalni urođenici” a njihovi roditelji „digitalni imigranti” (termine je skovao američki autor M. Prenski), i da između njih postoji jaz u digitalnim vještinama. Sva dosadašnja istraživanja u okviru kojih su direktno procjenjivane digitalne kompetencije učenika različitog uzrasta potvrđuju da one nisu na željenom nivou, odnosno da je neophodno dodatno raditi na digitalnom opismenjavanju mladih. Kada učenici sami procjenjuju svoje vještine dobiva se znatno ružičastija slika, a čak su i nastavnici skloni potcjenjivanju vlastitih digitalnih kompetencija u odnosu na učeničke.

Adolescenti imaju šta naučiti od svojih roditelja u vezi sa digitalnim nasiljem, čak i kada su vještiji u korištenju tehnologije. Roditelji možda manje znaju o društvenim mrežama, ali imaju više životnog iskustva. Nisu vam potrebne ekspertske digitalne kompetencije da biste pružili podršku djetetu, ali je neophodno da dobro poznajete vlastito dijete i razumijete njegove potrebe.

Kako se gradi odnos uzajamnog povjerenja i razumijevanja sa djetetom?

Malo je roditelja koji se ne bi složili sa tvrdnjom da su adolescenti uzrasna grupa koja svakodnevno „stavlja pod lupu“ adekvatnost roditeljske uloge. Zbog promjena koje se dešavaju na svim poljima (fizičkom, kognitivnom, emocionalnom, socijalnom, ponašajnom) adolescencija predstavlja najburnije razdoblje u razvoju čovjeka. Dok želja za novim i uzbudljivim iskustvima raste, razvoj vještina za samoregulaciju i suzbijanje impulzivnog reagiranja (kočnica) kao da stagnira. Potreba adolescenta da postane autonomno biće, što je sastavni dio procesa odrastanja, rezultira svakodnevnim probijanjem granica i netrpeljivošću u odnosu sa odraslima. Promjene u ponašanju, koje osciliraju od djeteta predškolskog uzrasta do odrasle osobe, kao i promjene očekivanja u odnosu na roditelje, svakodnevno podrivanje roditeljskog autoriteta, mogu biti vrlo frustrirajući za roditelje, pogotovo ako nemaju dovoljno vještina (da, roditeljstvo se uči!) ili su razvili neki od disfunkcionalnih roditeljskih stilova - **autoritarni** (strogi i emocionalno hladni roditelji), **popustljivi** (bez kontrole i zahtjeva, emocionalno topli roditelji) i **zanemarujući** (bez kontrole i zahtjeva, emocionalno hladni roditelji). Roditelji kod kojih je pretežno zastupljen **autoritativni stil roditeljstva**, za razliku od prethodno navedenih, njeguju topao emocionalni odnos sa djetetom, pružaju mu podršku i spremni su da ga čuju, poduzimaju mjere zaštite (shodno uzrastu), ali daju djetetu slobodu i omogućuju mu da postane otporno na izazove u digitalnom okruženju i nauči kako da se s njima nosi.

Od **autoritarnih roditelja** očekuje se da provode više vremena slušajući dijete / mladu osobu, da rade na uspostavljanju odnosa bliskosti i uzajamnog povjerenja, uz obostrano poštovanje pravila, ali da ostave djetetu više slobode za samostalno donošenje odluka unutar granica koje postavljaju (što su djeca starija, granice postaju labavije, jer je to jedini način da djeca razviju samokontrolu i samoregulaciju vlastitog ponašanja).

Popustljivi roditelji trebali bi vježbati postavljanje granica, primjenu i poštovanje pravila, da ne brinu da će ih dijete manje voljeti zato što postavljaju pravila – djeca svih uzrasta, uključujući i adolescente, vape za jasnim pravilima u čijem su donošenju sami sudjelovali i njihovom dosljednom primjenom, kao i prihvaćanjem roditeljske odgovornosti za obezbjeđivanje sigurnog digitalnog okruženja za dijete, koja je veća ako su djeca mlađa.

Od **zanemarujućih roditelja** očekuje se da pronađu vrijeme za djecu i načine za aktivno uključivanje u njihov online život, da razgovaraju o aktivnostima na internetu, interesovanjima, potrebama, navikama, a ako nisu u stanju uhvatiti se ukoštac sa izazovima digitalnog roditeljstva, da potraže stručnu podršku.

Da li je zadatak roditelja ili škole osposobiti mlade vještinama sigurnog korištenja interneta?

Sigurno korištenje interneta predstavlja jednu od najvažnijih digitalnih kompetencija građana u 21. stoljeću. Digitalna kompetencija ubraja se u ključne obrazovne kompetencije za cjeloživotno učenje i aktivno sudjelovanje u društvu. Zakon propisuje da je za njezin razvoj odgovaran sistem formalnog obrazovanja. Digitalne kompetencije učenici počinju stjecati od početka obaveznog obrazovanja, u okviru predmeta Digitalni svijet, ali i kasnije, tokom cijelog obrazovnog procesa, u okviru predmeta Informatika, kao i ostalih predmeta, s obzirom na to da je riječ o međupredmetnoj kompetenciji.

Kako mladi ulaze u digitalni svijet prije nego što imaju mogućnost steći digitalne kompetencije u okviru sistema obrazovanja, roditelji su također odgovorni za opremanje mladih digitalnim vještinama. Za stjecanje i kontinuirano unapređivanje digitalnih kompetencija neophodna je sistemska podrška svih aktera u vaspitno-obrazovnom procesu.

Mogu li zabrane i ograničavanje korištenja digitalnih uređaja preduprijeti digitalno nasilje?

U literaturi se govori o više načina roditeljskog posredovanja (medijacije) tokom korištenja interneta od strane djece i njihovoj učinkovitosti u prevenciji digitalnog nasilja. Roditelji se razlikuju u korištenju **socijalne medijacije** (aktivno sudjelovanje i postavljanje pravila) i **tehničke** medijacije (nadgledanje, praćenje i roditeljska kontrola), te da li imaju za cilj **omogućiti** ili **ograničiti** djetetovo korišćenje tehnologije.

Kako pokazuju istraživanja, restriktivne mjere – ograničavanje i zabrane, nemaju mnogo smisla, pogotovu u adolescentskom uzrastu, a nije ih lahko ni provesti.

Za razliku od roditeljske kontrole, aktivno uključivanje pridonosi manjoj učestanosti vršenja digitalnog nasilja.

Kako roditelji trebaju reagirati kada dijete doživljava digitalno nasilje?

- Problem shvatite ozbiljno, nikako ga ne omalovažavajte, čak i ako iz perspektive odrasle osobe izgleda bezazleno.
- Pažljivo i strpljivo saslušajte ono što dijete ima potrebu podijeliti s vama, u suprotnom ga možete obeshrabriti da otvoreno razgovara.
- Pružite djetetu bezuvjetnu podršku.
- Validirajte neugodna osjećanja koja se jave kod djeteta, ali i kod vas.
- Što prije obavijestite školu, razrednika, nekog od članova tima za zaštitu.
- Razmotrite koliko je situacija ugrožavajuća po dijete i je li potrebno konsultirati stručnu osobu.
- Sačuvajte sve dokaze o nasilju (poruke, fotografije, videozapise, linkove profila).
- Ovisno o tome gdje se nasilje dogodilo, razmotrite kome je najbolje da prijavite nasilje.
- Imate na raspolaganju: internet provajdera, centar za pomoć (na društvenim mrežama i online platformama), Plavi telefon, Centar za sigurno dijete, MUP – Odjeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala (ako poruke sadrže prijetnje nasiljem, dječiju pornografiju i sl.).

Kome se u školi roditelji mogu obratiti u vezi sa digitalnim nasiljem?

U svakoj školi postoji tim za zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (u daljnjem tekstu: tim za zaštitu). Članovi tima za zaštitu su, po pravilu, stručni suradnici (psiholog, pedagog) i nastavnici, ali se mogu uključiti i roditelji, predstavnici lokalne zajednice, učeničkog parlamenta i po potrebi odgovarajući stručnjaci (socijalni radnik, specijalni pedagog, ljekar, predstavnik policije i dr.).

Uvijek se možete obratiti članovima tima za zaštitu, a imajte na umu da ovaj tim **ima obavezu uključivanja roditelje u preventivne i interventne mjere i aktivnosti na nivou škole.**

Kakvu ulogu ima škola u prevenciji digitalnog nasilja?

Škola ima obavezu planirati i sprovoditi aktivnosti usmjerene na prevenciju svih oblika nasilja, uključujući i digitalno. Te aktivnosti su sastavni dio godišnjeg plana rada škole, odnosno programa zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Učenici, roditelji i zaposleni zajednički planiraju, osmišljavaju i provode preventivne aktivnosti.

Ciljevi preventivnih aktivnosti su:

- **podizanje nivoa svijesti i osjetljivosti učenika, roditelja, odnosno zakonskih staratelja djece i svih zaposlenih u školi za prepoznavanje svih oblika nasilja, uključujući i digitalno;**
- **njegovanje atmosfere suradnje i tolerancije, uvažavanja i konstruktivne komunikacije u kojoj se ne toleriše nasilje, bez obzira na razlike;**
- **unapređivanje znanja, vještina i stavova potrebnih za kreiranje sigurnog i poticajnog okruženja i konstruktivno reagiranje na nasilje;**
- **upoznavanje sa procedurama za prijavljivanje i postupanje u slučaju sumnje ili saznanja o digitalnom nasilju i zaštita;**
- **usvajanje pozitivnih normi i oblika ponašanja, učenje vještina konstruktivne komunikacije i razvijanje empatije;**
- **razvijanje socioemocionalnih kompetencija učenika, roditelja i zaposlenih (svijest o sebi, svijest o drugima, samoregulacija, odgovorno donošenje odluka i dr.).**

Kako škola treba reagirati na digitalno nasilje?

Pravilnikom o protokolu, osim preventivnih, propisane su i interventne mjere, odnosno reagiranje škole na digitalno nasilje, ovisno o procijenjenom nivou nasilja. Digitalno, kao i drugi oblici vršnjačkog nasilja, razvrstani su po nivoima ovisno o intenzitetu, stupnju rizika, trajanju i učestalosti nasilnog ponašanja, posljedicama, broju učesnika, uzrastu i razvojnim karakteristikama učenika.

Pravilnikom o protokolu propisano je **kada i kako škola reagira** na digitalno nasilje, u skladu sa procijenjenim nivoom nasilja, uključujući i redosljed koraka u intervenciji.

- Na **PRVOM** nivou, po pravilu, aktivnosti poduzima **samostalno razredni starješina, nastavnik, u suradnji sa roditeljem, u smislu pojačanog vaspitnog rada** sa odjeljenskom zajednicom, grupom učenika i individualno. Pod određenim okolnostima, ako vaspitni rad nije bio učinkovit ili se nasilje prvog nivoa ponavlja (informirati se detaljnije u Pravilniku o protokolu), ustanova intervenira aktivnostima predviđenim za drugi, odnosno treći nivo.
- Na **DRUGOM** nivou, po pravilu, aktivnosti poduzima **razredni starješina, u suradnji sa pedagogom, psihologom, timom za zaštitu i direktorom, uz obavezno sudjelovanje roditelja, u smislu pojačanog vaspitnog rada**. Ako pojačani vaspitni rad nije učinkovit, **direktor pokreće vaspitno-disciplinski postupak i izriče mjeru, u skladu sa zakonom**.
- Na **TREĆEM** nivou, aktivnosti poduzima **direktor sa timom za zaštitu, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi** (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Kada su učenici koji su izvršili digitalno nasilje **mlađi od 14 godina**, protiv njih se ne može podnijeti prekršajna ili krivična prijava, niti pokrenuti prekršajni i krivični postupak, već se isključivo primjenjuju mjere iz nadležnosti **obrazovno-vaspitnog sistema, zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite**.

Ako na nivou škole nije moguće izvršiti procjenu nivoa nasilja, uključuju se nadležni organi i druge organizacije i službe: Ministarstvo prosvjete, nadležna školska uprava, centar za socijalni rad, policija, pravosudni organi, zdravstvene službe.

U slučaju nasilja drugog i trećeg nivoa, uvijek se kreira operativni plan zaštite kojim se operacionalizuju aktivnosti usmjerene na promjenu ponašanja učenika, način i dinamika realizacije plana.

Kontakti za prijavu digitalnog nasilja:

Plavi telefon BiH:

<http://www.plavitelefon.ba/>

Centar za sigurni internet:

<http://www.sigurnodijete.ba/>

Policija

Centar za socijalni rad

The background is a light blue color with a repeating pattern of darker blue geometric shapes. These shapes include circles, triangles, and irregular, rounded polygons, scattered across the entire surface.

#ClipsyProtivHejta